

بررسی شیوع مصرف مواد (سیگار، مواد مخدر، الکل، مواد روان گردان) و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظر آباد، از بهمن ۸۶ لغایت تیر ۸۷

*دکترنوشین قویدل: پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران (*نویسنده مسئول) ngh_med50@yahoo.com
 مریم صمدی: کارشناس بهداشت عمومی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران m.samadi54@yahoo.com
 دکتر امیرحسین خرمن بیز: پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، قزوین، ایران. a_hossein50@yahoo.com
 علی اسدی: کارشناس ارشد روان شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. a.asadi@gmail.com
 دکتر علیرضا فیضی: پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، زاهدان، ایران. alireza_f74@yahoo.com
 رقیه احمدی: کارشناس بهداشت عمومی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران potohra@yahoo.com
 مجتبی عابدینی: کارشناس روان شناسی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. mabedini46@yahoo.com
 فاطمه حسینی: کارشناس ارشد آمار، دانشکده مدیریت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. fatemeh_h@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۰/۱۰/۲۷ تاریخ پذیرش: ۹۱/۲/۹

چکیده

زمینه و هدف: مواد مخدر یکی از معضلات عمده بهداشتی کشور و سبب شیوع برخی از بیماری های عفونی خطرناک مثل ایدز و هپاتیت می باشد. بررسی های انجام شده موید شیوع بالا در گروه سنی ۱۵-۲۵ سال می باشد. هدف از مطالعه حاضر تعیین شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد است.

روش کار: این مطالعه به روش بررسی مقطعی روی ۴۰۰ نفر شامل ۲۰۴ دختر و ۱۹۶ پسر از دانش آموزان پایه سوم متوسطه مشغول به تحصیل در دبیرستان های شهرستان نظرآباد، به صورت نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای (طبقه ای) انجام شد. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بررسی اعتیاد در جوانان (از انتشارات سازمان جهانی بهداشت) و برای اختلالات عصبی از آزمون MMPI ۷۱ سوالی (Minnesota Multiphasic Personality Inventory) استفاده شده است. روش تجزیه و تحلیل داده ها عبارتند از: روش های آمار توصیفی و آزمون های کای اسکور (Chi-square)، پیرسون (Pearson) در برنامه نرم افزاری spss 11/5 بود.

یافته ها: نتایج نشان می دهد، شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی ۲۴٫۵ درصد می باشد که به ترتیب شامل سیگار، مشروبات الکلی، تریاک (Opium)، مواد روان گردان، هرویین، کراک، داروهای توهم زا، حبشیش و کوکابین است. شیوع مصرف مواد در پسرها (۶۹/۷٪) به طور معنی داری بیشتر از دختران (۲۶/۲٪) می باشد. شایع ترین دلیل مصرف سرگرمی ۴۲/۵٪ و کنجکاو ۲۹/۹٪ است. میزان مصرف در دبیرستان های پسرانه حاشیه شهر نسبت به مرکز شهر بیشتر است. شیوع بیماری های اعصاب و روان مشابه افراد عادی ولی بعضی از بیماری ها مثل اختلالات سایکوتیک (Psychotic) - هیستریک (Hysteric) - اختلال انطباقی - اختلال وسواسی جبری و زمینه ابتلا به بیماری های سایکوتیک در دانش آموزانی که مصرف مواد داشته اند به مراتب بیشتر از افراد عادی بود.

نتیجه گیری: میزان شیوع مصرف مواد در نوجوانان بالا است و بیشترین انگیزه دانش آموزان از مصرف مواد سرگرمی و کنجکاو می باشد که باید تدابیری جهت رفع عوامل مربوطه اتخاذ گردد.

کلیدواژه ها: مصرف مواد، مواد مخدر، مواد روان گردان، دانش آموزان، شیوع.

مقدمه

در جدیدترین تقسیم بندی اختلالات روانی (DSM-IV) (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fourth Edition) مرتبط با مواد، طیفی از مشکلات، مربوط به استفاده و سوء استفاده از داروهایی مانند الکل، کوکابین، هرویین و مواد دیگری است که افراد برای تغییر در طرز تفکر، احساس و رفتار

اعتیاد به مواد مخدر به عنوان یکی از مشکلات بهداشتی، درمانی و اجتماعی قرن حاضر شناخته شده است که نه تنها منجر به آسیب های شدید و عمیق جسمی و روانی در فرد می گردد، بلکه آسیب های اجتماعی نظیر افزایش طلاق، بزهکاری، فحشا و بیکاری را نیز در بردارد.

می‌کنند (۵).

در مطالعه دیگری، مشخص گردید که ارتباط با همسالان منحرف، به طور جدی با استفاده از الکل و دارو مرتبط است (۶).

در مطالعه‌ای بر روی ۴۷۴ دانش آموز، مشخص شد که عامل انحراف همسالان بیشترین دارد. مطالعات نشان می‌دهد، افراد جوانی که از مواد استفاده می‌کنند، ناسازگار، از خود بیگانه، از نظر هیجانی آشفته و مشکلات اجتماعی زیادی دارند. بنابراین به نظر می‌رسد که استفاده از مواد بخشی از یک سندروم مشکل رفتاری است (۷).

در ارتباط با عامل خانواده، بررسی منابع نشان می‌دهد که چهارعامل خانوادگی در شکل‌گیری رفتارهای انحرافی نقش دارند: از هم گسیختگی خانوادگی، تضاد خانوادگی، غفلت خانوادگی و انحراف خانوادگی.

در ارتباط با از هم گسیختگی خانوادگی، تحقیقات زیادی انجام شده است و عنوان کرده‌اند که طلاق، خطر مشکلات رفتاری را در کودکان بالا می‌برد (۸).

در پژوهش دیگری که روی ۳۳۷ نفر از نوجوانان انجام شد، محققین دریافتند که تضادهای خانوادگی نقش مهم تری را در رفتارهای بزهکارانه دارند (۹).

مشکلات هیجانی و زمینه‌های شخصیتی نیز در روی آوردن جوانان به اعتیاد مطرح شده است. همچنین بسیاری از جوانان به خاطر چیره شدن بر استرس به استفاده از مواد روی می‌آورند.

علاوه بر این بر اساس فرضیه انحراف بلوغ، به دلیل شرایط هیجانی و استرسی نوجوانان، در زمان بلوغ آمادگی برای مشکل سازگاری و روی آوردن به استفاده از مواد فراهم می‌گردد (۱۰).

مطالعات نشان می‌دهند که ۲۵ تا ۴۰ درصد از بیمارانی که برای درمان سوء مصرف مواد مراجعه می‌کنند، گزارشی از ضربه روانی دارند و همچنین به طور معنی داری علائم اختلال پس از سانحه روانی را از خود نشان می‌دهند. همچنین این اعتقاد وجود دارد که افراد معتاد ویژگی‌های رفتاری ضد اجتماعی از خود نشان می‌دهند

خود استفاده می‌کنند. این مشکلات هزینه‌های انسانی و اقتصادی خیلی زیادی به دنبال دارند. اگر چه شیوع وابستگی به مواد در طبقات اجتماعی و اقتصادی پایین بیشتر دیده می‌شود، ولی فقط به این گروه محدود نیست. حدود ۵۰ درصد از مصرف‌کنندگان هرویین افرادی هستند که والدینشان از هم جدا شده یا تک والدند و در خانواده‌هایی زندگی می‌کنند که یکی دیگر از افراد خانواده نیز مواد مصرف می‌کند. همچنین حدود ۹۰ درصد از افرادی که مواد مصرف می‌کنند، یک اختلال روانی دیگر هم دارند که بیشتر شامل افسردگی اساسی، اختلال مصرف الکل، اختلال شخصیت ضد اجتماعی و اضطراب می‌باشد (۱).

مواد مخدر یکی از معضلات عمده بهداشتی کشور و سبب شیوع برخی از بیماری‌های عفونی خطرناک مثل ایدز و هپاتیت، به علت رفتار اعتیاد تزریقی می‌باشد.

در پژوهش انجام شده در نوجوانان و جوانان ۱۵-۳۵ ساله شهر تهران در خصوص شیوع مصرف مواد محرک، الکل و داروهای روان‌گردان در سال‌های ۸۳-۸۴ نشان داد که شیوع مصرف الکل در بین نوجوانان و جوانان، درصد بالایی دارد و پس از آن، مصرف مواد محرک و سپس داروهای روان‌گردان به ترتیب شیوع ۷/۲ و ۳/۸ درصد دارند. همچنین روابط متشنج خانواده، ارتباط معناداری با شیوع مصرف بالا دارد (۲).

طی پژوهش انجام شده در دانش آموزان شهرستان شیراز، شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی ۳۰/۲۳ درصد گزارش شده و حدود ۱۳/۸۶ درصد دانش‌آموزان به طور رایج مواد مصرف می‌کردند (۳).

در پژوهشی که بین دانش آموزان دبیرستانی شهر رشت انجام شده است، نشان می‌دهد که مصرف سیگار و الکل در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر رشت شایع است و شیوع آن‌ها در دانش‌آموزان پسر بیشتر می‌باشد (۴).

در سال ۱۹۹۵ تحقیقی بر روی دانش آموزان مقطع دبیرستان انجام شد که طی آن معلوم شد ۶۸٪ پسرها و ۵۰/۷٪ دخترها سیگار مصرف

در ضمن پویایی آن نیز از طریق محاسبه آلفای کرونباخ سنجیده شد و مقدار $0/72$ بدست آمد. پرسشنامه بررسی اعتیاد در جوانان، قسمتی از یک مطالعه جهانی در مورد جوانان است که اداره یا رهبری آن با همکاری سازمان بهداشت جهانی که خود تحت نظر سازمان ملل متحد می باشد، صورت می گیرد و در مطالعات گوناگون مورد استفاده قرار گرفته است این پرسشنامه شامل دو قسمت و 50 سوال است. قسمت اول مشخصات فردی، تعداد افراد خانواده و میزان تحصیلات والدین و محل زندگی است که 8 سوال دارد. قسمت دوم وضعیت مصرف مواد در دانش آموزان و شامل 42 سوال می باشد.

برای بررسی مشکلات اعصاب و روان از آزمون MMPI 71 سوالی استفاده شده است. پرسشنامه شخصیتی مینه سوتا یکی از مهمترین و معتبرترین پرسشنامه ها است. پژوهش های ولش و دالسترام که در مجموعه ای انتشار یافته است، نشان می دهد که MMPI بیش از هر پرسشنامه ای مورد استفاده بوده است و توانسته مشوق پژوهش های علمی باشد. از سال 1940 تا کنون هزاران مقاله پژوهشی، درباره این پرسشنامه در تشخیص و ارزشیابی شخصیت به چاپ رسیده است. در ایران اخوت و دانشمند (1375) روایی و پایایی آزمون را مناسب گزارش کرده اند. (ضریب آلفای کرونباخ برابر با $0/78$) (13).

روش تجزیه و تحلیل داده ها: پس از نمونه گیری، داده ها در بانک اطلاعاتی ثبت شده و به وسیله نرم افزار SPSS11/5 تجزیه و تحلیل شدند. روش های آمار توصیفی برای توصیف ویژگی های افراد مورد مطالعه و شامل جداول توزیع فراوانی، شاخص های مرکزی و پراکندگی می باشد. جهت بررسی ارتباط بین عوامل مرتبط با شیوع مصرف مواد از آزمون های کای اسکور و ضرایب همبستگی پیرسون استفاده شد. در انجام همه مراحل سعی شد، موازین اخلاقی رعایت شود.

ودارای شخصیتی هستند که گاهی آن ها را شخصیت مستعد اعتیاد می نامند (11).

در تحقیق استرین بر روی ویژگی های روان شناختی سوء استفاده کنندگان مواد مخدر، اختلال هایی روانی مانند اسکیزوفرنی و اختلال شخصیت ضد اجتماعی نشان داده شده است (12).

هدف از مطالعه حاضر بررسی شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد است.

روش بررسی

این پژوهش کاربردی مقطعی به منظور تعیین شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد انجام شد. جامعه پژوهش دانش آموزان دختر و پسر پایه سوم متوسطه مشغول به تحصیل در دبیرستان های شهرستان نظرآباد می باشد. روش نمونه گیری، نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای (طبقه ای) و حجم نمونه با توجه به فرمول 400 نفر، شامل 204 دختر و 196 پسر می باشد.

خلاصه روش اجرای طرح: ابتدا کلیه دبیرستان های ناحیه شهری به سه منطقه شمالی، جنوبی و مرکزی تقسیم شدند. سپس به طور تصادفی از هر منطقه 3 کلاس انتخاب گردید که در منطقه روستایی این نسبت در مقایسه با مناطق شهری 1 به 10 بوده است. پرسشنامه از قبل مدون شده، بین آن ها توزیع شد و پس از تکمیل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

روش گردآوری اطلاعات و مشخصات ابزار گردآوری اطلاعات: برای شیوع مصرف و عوامل فردی از پرسشنامه بررسی اعتیاد در جوانان ترجمه عالییه حسینی از انتشارات سازمان بهداشت اقتباس شده است. سوالات مناسب از بین آن انتخاب شد و پس از بحث و مشاوره با متخصصین روانپزشکی و پزشکی اجتماعی و روانشناسان و اصلاح آن ها وارد پرسشنامه شد. جهت رفع ابهامات و اشکالات احتمالی سوالات، ابتدا پرسشنامه بر روی 40 نفر پیش ارزیابی شد و

جدول ۱. درصد شیوع مصرف مواد بر حسب نوع ماده مصرفی در بین دانش آموزان

نوع ماده	شیوع مصرف در ۱۲ ماه گذشته	شیوع مصرف در ۳۰ روز گذشته	شیوع حداقل یکبار مصرف مواد در زندگی
سیگار	۷/۸	۲/۸	۲۳/۱
تریاک (اپیوم)	۱/۳	۰/۸	۲
هرویین	۰/۵	۰/۵	۰/۵
کراک	۰/۵	۰/۵	۰/۵
داروهای محرک مثل آمفتامین و اکس	۰/۸	۰/۳	۱
داروهای توهم زا مثل ال اس دی	۰/۵	۰/۵	۰/۵
حشیش	۰/۳	۰/۳	۰/۳
کوکابین	۰/۳	۰/۳	۰/۳

یافته‌ها

در این مطالعه، از کل ۴۰۰ دانش آموز، ۲۰۴ نفر دختر و ۱۹۶ نفر پسر می باشند. سن آن‌ها از ۱۵ تا ۲۰ ساله متغیر است که ۸۵٪ آن‌ها ۱۷ و ۱۸ ساله هستند (میانگین سنی ۱۷/۳ سال) و در رشته تحصیلی هنرستان، علوم انسانی و علوم تجربی در سه منطقه شمالی، جنوبی و مرکزی شهر مشغول تحصیل اند. تعداد افراد خانوار آنان از ۱ تا ۶ متغیر است که بیشتر ۳ و ۴ نفره اند. ۸۳٪ دانش آموزان در منطقه شهری و ۱۷٪ در منطقه روستایی زندگی می کنند.

بررسی به عمل آمده، نشان می دهد که شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی در بین دانش آموزان سوم دبیرستان سال ۸۷ شهرستان نظرآباد با احتساب سیگار ۲۴/۵ درصد و بدون آن ۱۱/۱ درصد می باشد. بیشترین شیوع ماده مصرفی که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است، به ترتیب شامل: سیگار، تریاک، داروهای محرک، هرویین، کراک، داروهای توهم زا، حشیش و کوکابین می باشد.

شیوع مصرف قلیان حداقل یک بار در طول زندگی در دانش آموزان ۴۶/۷ درصد می باشد. میزان مصرف مواد در پسرها (۶۹/۷٪) بیشتر از دختران (۳۶/۲٪) است. که بر اساس تست پیرسون-کای اسکوتر ارتباط معنی داری بین جنس افراد و مصرف مواد وجود دارد ($p=0/001$).

شیوع مصرف مواد در ۱۲ ماه گذشته ۳۳ درصد و در ۳۰ روز گذشته ۲۴/۶ درصد می باشد، که به تفکیک نوع ماده مصرفی در جدول ۱ آمده است.

اولین سن شروع مصرف مواد بیشتر در سنین ۱۵-۱۶ سالگی می باشد که ارتباط معنی داری بین مصرف مواد و اولین سن شروع مصرف ندارد. شیوع مصرف مواد در دبیرستان های مختلف شهرستان بر طبق جدول شماره ۲ می باشد که بر اساس آزمون پیرسون-کای اسکوتر ارتباط معنی داری بین دبیرستان های مختلف شهرستان و مصرف مواد وجود دارد (مقدار احتمال = ۰/۰۰۱)، به طوری که شیوع مصرف در دبیرستان های پسرانه حاشیه شهر نسبت به مرکز شهر بیشتر است ولی در دبیرستان های دخترانه شیوع مصرف در مرکز شهر بیشتر است.

شیوع مصرف مواد در بین دانش آموزانی که در شهر زندگی می کنند ۵۳/۴٪ و در روستا ۴۴/۸٪ می باشد که ارتباط معنی داری بین منطقه شهری و روستایی و مصرف مواد وجود ندارد ($p=0/2$).

بین رشته تحصیلی دانش آموز و مصرف مواد بر اساس تست پیرسون - کای اسکوتر ارتباط معنی داری وجود دارد ($p=0/001$).

درصد شیوع مصرف مواد در بین دانش آموزان رشته هنرستان (۶۰/۶) بیشتر از رشته علوم انسانی (۴۳/۵) و علوم تجربی (۳۲/۹) می باشد.

مهم ترین انگیزه مصرف مواد در دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده اند، سرگرمی ۴۲/۵ و کنجکاوی ۲۹/۹ می باشد (جدول ۳).

طبق بررسی به عمل آمده، بیشترین تعداد افراد خانواده در دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده اند، ۵ نفر است.

مواد را مصرف نموده اند، ۳۹/۸ درصد است که در این خصوص ارتباط معنی داری بین مصرف مواد در دانش آموز و مصرف مواد در خانواده وجود ندارد. شیوع مصرف سیگار توسط پدر ۳۷/۲، مصرف مواد مخدر توسط پدر ۶/۶، مصرف سیگار مادر ۱/۳ و مصرف مواد مخدر مادر ۰/۳ می باشد.

در بررسی انجام شده توسط MMPI، میزان بیماری‌های اعصاب و روان در دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده‌اند، طبق جدول شماره ۵ می باشد که بر اساس تست پیرسون-کای اسکور ارتباط معنی داری بین بیماری‌های اعصاب و روان دانش آموزان و مصرف مواد وجود ندارد، ولی درصد اختلالات سایکوتیک، هیستریک، اختلال انطباقی، اختلال وسواسی جبری و زمینه ابتلا به بیماری‌های سایکوتیک در دانش آموزانی که مصرف مواد داشته اند، به مراتب بیشتر از افراد عادی بود.

بحث و نتیجه گیری

هدف از این مطالعه بررسی شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد است. شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی (شامل سیگار، مشروبات الکلی، حشیش، داروهای محرک مثل آمفتامین و اکس، داروهای توهم زا مثل ال‌اس‌دی، کوکابین، تریاک (اپیوم)، هرویین و کراک) در بین دانش آموزان سوم دبیرستان در سال ۸۷ شهرستان نظرآباد با احتساب سیگار ۲۴/۵ درصد و بدون آن ۱۱/۱ درصد می باشد که نسبت به بررسی مشابه در دانش آموزان دبیرستانی شهرستان شیراز (۳۰/۲۳) کمتر و از رشت (۲۳/۳) بیشتر می باشد. در پژوهشی که روی دانش آموزان سال آخر دبیرستان در تهران انجام شد، نشان داد که، شیوع مصرف سیگار حداقل یکبار در زندگی در بین پسران ۳۵ درصد و بین دختران ۲۶/۹ درصد می باشد که نسبت به مطالعه اخیر بیشتر می باشد (۱۴).

همچنین در پژوهشی که در میان دانش آموزان دبیرستانی پسرانه منطقه ۱۰ شهر تهران انجام

جدول ۲. درصد مصرف مواد در دبیرستان های مختلف شهر به تفکیک جنس و منطقه شهری یا روستایی

دبیرستان	جنس	شهری/روستایی	شیوع مصرف مواد
۱	پسرانه	شهری	۴۴/۱
۲	پسرانه	روستایی	۴۲/۴
۳	پسرانه	شهری	۳۹
۴	پسرانه	شهری	۳۲/۹
۵	دخترانه	شهری	۲۶/۹
۶	دخترانه	شهری	۱۴/۵
۷	دخترانه	شهری	۱۰
۸	دخترانه	روستایی	۲/۶

جدول ۳. درصد انگیزه مصرف مواد در بین دانش آموزان

انگیزه مصرف مواد	میزان به درصد
سرگرمی	۴۲/۵
کنجکاوی	۲۹/۹
احساس شخصیت	۸
کسب لذت	۶/۹
اصرار دوستان	۲/۳
سایر موارد	۱۰/۳

جدول ۴. درصد تعداد افراد خانواده در دانش آموزانی که حداقل یکبار مصرف مواد داشته اند

تعداد افراد خانواده	میزان به درصد
۲ یا ۳ نفره	۶/۴
۴ نفره	۲۲/۶
۵ نفره	۲۹
۶ نفره	۲۲/۱
بیشتر از ۶ نفر	۱۹/۲

که ارتباط معنی داری بین تعداد افراد خانواده و مصرف مواد وجود نداشت. درصد تعداد افراد خانواده طبق جدول ۴ می باشد.

الگوی زندگی خانوادگی نشان داد که ۹۰/۳٪ والدین دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده اند، در قید حیات اند، ۵٪ پدرشان فوت شده، ۲/۵٪ والدین طلاق گرفته، ۱٪ چندهمسری و ۱٪ مادر فوت شده است. ارتباط معنی داری بین وضعیت والدین و مصرف مواد وجود نداشت ولی در کلیه دانش آموزانی که فوت مادر-طلاق و یا چند همسری وجود داشت، در ۱۰۰ درصد موارد مصرف مواد وجود دارد.

شیوع مصرف مواد در خانواده افرادی که یکی از

جدول ۵. تست MMPI در دانش آموزان سالم و مصرف کننده مواد

ردیف	تست MMPI	دانش آموزانی که مصرف مواد دارند	دانش آموزانی که مواد ندارند
۱	نرمال	۶۷/۶	۷۲
۲	افسردگی خفیف	۰	۱
۳	افسردگی متوسط	۱	۱
۴	افسردگی شدید	۳/۹	۳/۷
۵	اضطراب	۰	۰/۵
۶	هیستریک	۶/۳	۲
۷	اختلال وسواسی جبری	۲	۰
۸	وسواس فکری	۰/۵	۱
۹	اختلال انطباقی	۳/۴	۲
۱۰	هیپومانیا (Hypomanian)	۰/۵	۱
۱۱	هیپوکندریا (Hypochondria)	۰	۰/۵
۱۲	سایکوتیک	۶/۸	۲
۱۳	زمینه ابتلا به بیماری های سایکوتیک	۲/۹	۰
۱۴	فاقد اعتبار	۴/۴	۱۱/۸

است، که در هر سه شهرستان تقریباً همخوانی دارد.

بررسی یک نمونه ۷۱۲ نفری از دانش آموزان دبیرستان‌های شهر اصفهان نشان داد که ۱۱ درصد موارد تجربه سوء مصرف (تریاک و در حد کمتری حشیش و هرویین) داشته اند، که نسبت به مطالعه اخیر بیشتر می باشد (۱۶).

شایع ترین ماده مصرفی در هر سه شهرستان به ترتیب سیگار، الکل و مواد مخدر است. مصرف در پسران بیشتر از دختران می باشد. شیوع مصرف مواد مخدر در شهرستان نظرآباد (۰/۲) است که نسبت به شیوع مصرف در دانش آموزان تهران (۶/۹)، اصفهان و شیراز (۳/۵) کمتر و از دانش آموزان رشت (۱/۴) بیشتر می باشد (۳ و ۴). عمده دلیل مصرف در شهرستان نظرآباد سرگرمی (۴۲/۵) و کنجکاوی (۲۹/۹) است که در دانش آموزان دبیرستانی شهر رشت کنجکاوی و در شیراز طلب لذت و رهایی از تنش است (۴).

شیوع مصرف سیگار در شهرستان نظرآباد (۲۳/۱) است که مشابه شیوع مصرف در دانش آموزان شیراز (۲۵/۴) و رشت (۲۳/۳) می باشد ولی نسبت به دانش آموزان تهران (پسران ۳۵ درصد و بین دختران ۲۶/۹) و دبیرستان سالامانکا در سال ۱۹۹۵ (۶۸٪ پسر و ۵۰/۷٪ دختر) بسیار

شده ۶/۹ درصد دانش آموزان پسر دارای آزمایش مثبت متابولیت های مورفین و حشیش بودند که الگوی مصرف مواد مخدر در ۹۳٪ موارد تریاک و ۷٪ موارد حشیش بوده است، که نسبت به مطالعه اخیر بیشتر می باشد (۱۵).

طی پژوهش انجام شده توسط همکاران در دانش آموزان شهرستان شیراز، از ۳۹۷ دانش آموز مورد بررسی، ۳۰/۲۳ درصد مصرف مواد را حداقل یک بار در طول زندگی گزارش کردند و حدود ۱۳/۸۶ درصد آنان به طور رایج مصرف مواد داشتند (جدول ۶). درصد مصرف مواد شامل: سیگار ۸/۳، الکل ۴/۳، مواد مخدر ۰/۸، حشیش ۰/۸، ماری جوانا ۰/۸، هرویین ۱، کوکائین ۰/۵، مورفین ۰/۸ و LSD ۰/۳ می باشد. مصرف در اقایان بیشتر از خانم‌ها بود و شایع ترین دلیل مصرف مواد طلب لذت و رهایی از تنش است (۳).

در پژوهش انجام شده در شهر رشت، شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول عمر با احتساب سیگار ۲۳/۳٪ و بدون آن ۱۳/۱٪ و بیشترین انگیزه نخستین مصرف مواد، ارضای حس کنجکاوی بیان شد (۴).

مقایسه فراوانی نسبی دست کم یک بار مصرف هریک از مواد در طول عمر در شهرستان‌های نظرآباد، رشت و شیراز در جدول ۴ نشان داده شده

جدول ۶. مقایسه نوع ماده مصرفی در دانش آموزان شهرستان شیراز، رشت و نظرآباد

ردیف	نوع ماده مصرفی	شیراز	رشت	نظرآباد
۱	سیگار	۲۵/۴	۱۸/۳	۲۳/۱
۲	مشروبات الکلی	۹/۶	۱۲/۶	۱۴/۲
۳	تریاک	۳/۵	۱/۴	۲
۴	هرویین	۲	۰/۳	۰/۵
۵	کراک	بررسی نشده	بررسی نشده	۰/۵
۶	داروهای محرک	۰/۵	۰/۷	۱
۷	داروهای توهم زا	بررسی نشده	بررسی نشده	۰/۵
۸	حشیش	۲/۸	۱/۳	۰/۳
۹	کوکابین	۱	بررسی نشده	۰/۳

سن شروع اولین مصرف در این مطالعه اغلب ۱۵-۱۶ سالگی می باشد، می توان با همکاری ارگان های مختلف، مهارت های زندگی و راه های پیشگیری از اعتیاد رادر مقطع راهنمایی و اوایل دبیرستان آموزش داد، تا آگاهی دانش آموزان و خانواده های آنان افزایش و شیوع و عوارض مصرف مواد کمتر شود. همچنین چون بیشترین انگیزه دانش آموزان از مصرف مواد سرگرمی و کنجکاوی می باشد، بهتر است با همکاری سایر ادارات، مراکز تفریحی- ورزشی در مناطق مختلف احداث شود. یکی از محدودیت های مطالعه ما، ثبت بعضی اطلاعات به صورت ناقص به دلیل عدم همکاری یا ترس تعدادی از دانش آموزان در تکمیل پرسشنامه می باشد.

تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل طرح تحقیقاتی خانم دکترنوشین قویدل در سال ۱۳۸۷ و کد ب ۴۰ می باشد که با حمایت دانشگاه علوم پزشکی تهران اجرا شده است. با تشکر از ریاست محترم اداره آموزش و پرورش شهرستان نظرآباد، همکاران واحد بهداشت، اداره آموزش و پرورش و مدارس مختلف شهرستان که همکاری خیلی خوبی در اجرای طرح داشتند و سپاس از همکاران محترم دخیل در اجرای طرح.

کمتر می باشد (۳-۵).

میزان مصرف در دبیرستان های پسرانه حاشیه شهر نسبت به مرکز شهر بیشتر است که مشابه مطالعه در شهر اردبیل است ولی در دبیرستان های دخترانه شیوع مصرف در مرکز شهر بیشتر است.

در مطالعه دکتر مولوی و رسول زاده در خصوص بررسی عوامل موثر در گرایش جوانان به مصرف مواد در شهر اردبیل نشان داده شد که افسردگی ۴/۴۴ درصد، طلاق والدین ۳/۲۳ درصد، معاشرت با افراد ناباب ۲/۵۹ درصد، سیگار کشیدن ۲/۱۷ درصد و شکست تحصیلی ۱/۵۷ درصد بیشترین تاثیر را دارند (۱۷).

در مطالعه اخیر کلیه دانش آموزانی که فوت مادر، طلاق و یا چند همسری در خانواده وجود داشت، در ۱۰۰ درصد موارد مصرف مواد وجود دارد بنابراین وضعیت بحرانی در خانواده برای فرزند از عوامل مهم روی آوردن به اعتیاد می باشد و تاییدی بر مطالعات پیشین است (۸، ۹ و ۱۷).

شیوع بیماری های اعصاب و روان در بین دانش آموزانی که مصرف مواد داشتند (۲۸٪) و منطبق بر شیوع بیماری های اعصاب و روان در افراد جامعه (۲۵ - ۳۰٪) می باشد ولی درصد اختلالات سایکوتیک، هیستریک، اختلال انطباقی، اختلال وسواسی جبری و زمینه ابتلا به بیماری های سایکوتیک در دانش آموزانی که مصرف مواد داشته اند، به مراتب بیشتر از افراد عادی بود که در تایید مطالعه سیگل، سنا و استرین می باشد (۱۱ و ۱۲).

با استفاده از یافته های فوق و با توجه به اینکه

revolutionary Iran. Drug Alcohol Depend 1982 Jul; 9(3):235-42.

17. Molavi P, Rasoolzadeh B. A study of the factors of drug abuse tendency in the young population of the city of Ardabil. The Quarterly Journal of Fundamentals of Mental Health 2004;21-22 : 49-55 [Persian].

منابع

1. Kaplan HI, Sadock B, Sadock V. Synopsis of psychiatry behavioral sciences / clinical psychiatry. 10th ed. Philadelphia: Wointrs Kiuwer/Lippincott Willians &Wilkins; 2007; 443 -446.

2. Hamdieh M, Motalebi N, Asheri H, Boroujerdi A. Prevalence of Alcohol and Drug Abuse in Young People, 15-35 Year Old, Living in Tehran, Iran Pejouhesh. 2008; 32 (4):315-319 [Persian].

3. Ahmadi J, Hasani M. Prevalence of substance use among Iranian high school students. addict behav. 2003 Mar; 28 (2): 375 -9 [Persian].

4. Najafi K. The Prevalence of Substance Use among High-school Students in Rasht City (Iran). Iranian Journal of Psychaitry and Clinical Psychology. 2005; 11 (2):233-236 [Persian].

5. Barruelo M, Vicente M, Copez IG. Smoking of school children in rural Gastilla leen environment. Arch-Bron coneumol. 1995; 31 (1): 23-7.

6. McBride AA, Joe GW, Simpson D. Criminality among inhalant users. Special issue: Inhalant use by Mexican American Youth: Findings from longitudinal study. J Behavioral Science 1991; 13 : 315-323 .

7. Rajayi A. Addiction, etiology, treatment and prevalence . The Quarterly journal of fundamentals of mental health. 2001; 7-8: 5-10 [Persian].

8. Capaldi DM, Patterson GR. Relation of parental transition to boys adjustment problems. Developmental psychology. 1991; 27: 489-504.

9. Henggeler SW. Delinquency in adolescence. Newbery Park: CA; Sage. 1989: 28-48.

10. Tschann JM, Alder NE, Irwin CE, Millstein SG, Turner RA, Kegeles SM. Initiation of substance use in early Adolescence: Th riles of pubertal timing and emotional Distress. Health Psychology. 1994; 13: 326, -333.

11. Siegel LJ, Senna JJ. Juvenile delinquency: theory, Practice and low. 10th ed. Wadsworth Publishing; 2008 ; 670-672.

12. Strain E. Antisocial personality disorder, misbehavior and drug abuse. Journal of Nervous and Mental disease. 1995; 163: 162-650.

13. Okhovat V, Daneshmand L. Personality assessment. Tehran: Tehran University Publication; 1987. 51-57 [Persian].

14. Ziayi P, Hatamizade N, Vameghi R. Investigation of cigaret use prevalence and the first age of use cigaret in Tehran studends in 1377-78. Hakim Journal Research. 2002; 2. 6-10 [Persian].

15. Verdipor H, Heidarnia A, Kazemnejad A. Investigation of opioids abuse in students and combination of self control factor in extended parallel process model. Journal of Shaeed Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd. 2006; 13 (1): 21-33 [Persian].

16. Agahi C, Spencer C. Patterns of drug use among secondary school children in post

Investigation of substance use prevalence and the interrelated factors involved through third-year high school students in Nazarabad city from January 2008 to June 2008.

*Nooshin Ghavidel, MD, General Physician, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran. (*Corresponding author). ngh_med50@yahoo.com

Maryam Samadi, BSc in General Health, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran. m.samadi54@yahoo.com.

Amirhossein Kharmanbiz, MD, General Physician, Ghazvin university of Medical Sciences, Ghazvin, Iran.

a_hossein50@yahoo.com

Ali Asadi, MSc in Psychology, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. a.asadi@gmail.com

Alireza Feyzi, MD, General Physician, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran. alireza_f74@yahoo.com

Roghiyeh Ahmadi, BSc in General Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. potohra@yahoo.com

Mojtaba Abedini, BSc in Psychology, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran. mabedini46@yahoo.com

Fatemeh Hosseini, MSc in Statistics, Management Faculty, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

fatemeh_h@yahoo.com

Abstract

Background: Opioids are one of the most prevalent hygienic difficulties of the country and are causes of prevalence of some dangerous diseases such as AIDS and Hepatitis. Studies show relatively more prevalence of substance use in 15-35 years old students in the country. The purpose of the present study is investigation prevalence of substance use and the interrelated factors involved with third-year high school students in Nazarabad city.

Methods: This is a cross sectional study done on 400 students including 204 female and 196 male of third-year of high school in Nazarabad city by random sampling.

Research instruments were questionnaire Investigating substance use in young students and MMPI test. The methods of data analysis, were descriptive statistics methods, Pearson and Chi-Square tests, in the format of software program of SPSS 11/5.

Results: The findings of the study reveal that 24/5% students were users of substances such as: cigarette, alcohol, opium, psychoactive substances, heroin, heroin crack, LSD, cannabis and cocaine. Prevalence of substance use was expressively more in males (%69/7) than females (%26/2) and the most important cause of use was amusement (%42/5) and curiosity (%29/9). Prevalence of substance use in suburban boys' high schools is more than urban boys' high schools. Prevalence of psychological disease was similar to usual individuals but some disease such as psychotic disorders, hysteric, adjustment disorders and OCD in substance users was more than usual students.

Conclusion: The prevalence of substance use in teenagers is high and the most cause of use is entertainment and curiosity, Therefore some steps should be taken to resolve this problem.

Keywords: Substance use, Opium, Psychoactive substances, Students, Prevalence.